

KAN-KAPÇIKAY DESTANINDAN

...
Ayana-Aru aydıp turat:
- Ne bolgozin ol bolgoy, - diyt. 480
Tirü cürgeñ tujuñda,
Kastagiñnañ tanuuris, - diyt.
Cuuga-çakka tuştap barzañ,
Sudurustañ köröris, - diyt.
Kök buluttıy köö boçkodi 485
Kapçıkayga berbey kaytti.

...
Ayana-Aru şöyle dedi:
- Kaderde ne varsa o olur, dedi.
Sağ olduğunu,
Temreninden biliriz, dedi.
Savaşa, kavgaya girdiğini
Kutsal kitaptan görürüz, dedi.
Gök bulut gibi kara fıçıyı
Kapçıkay'a verdi.

Salmalatkan barıp cattu.
 Adartkıdı aıtara teppey,
 Atkan oktıy uçup cattu.
 Caan, caan talaylarga
 Kuyruk tiybey keçeerdi. 545
 Caan, caan taygalardañ
 Tuygak tiybey ajaardı.
 Ceten caan tayga ajıp,
 At coruğı tam kojuldu.
 Ceten caan talay keçip, 550
 At corgozı tam tıñıdı.
 Ay aldına arta tüşken
 Altın taştı ala tayga
 Aylık sindu bay Altayga
 Atkan oktıy kelbey kayttı. 555
 Ceten eki bek üyeli
 Turnabaydı çupça tartıp,
 Odıs eki onıñ közin
 Ceti üyege cetire tolgop,
 Cerdiñ üstin Kan-Kapçıkay 560
 Aylık cerdeñ körüp turdı.
 Omok ceeren kayran adı
 Omurudañ ter çarçagan.
 Orçoloñdu Kan-Kapçıkay
 Ol taygadañ körüp turdı. 565
 Körüp turar ol bolgozın
 Cer üstünüñ ceten kaan
 Ceri-curttı körün turat.
 Altay sırtın altan kaan
 Aylı-curtı körün turat. 570
 Ceti coldıñ beltirinde
 Cer kulaktu Cebelek emeen
 Cerdi tıñday catpay kayttı.
 Kan-Ceereni minip iygen
 Kan-Kapçıkay kaan kiji 575
 Ölotöniñ tının biler,
 Özötöniñ cajn biler
 Öçkön ottı kamıskadıy,
 Ölgön kiji tırgıskediy,
 Cuulap kelgendi candırbaytan, 580
 Cuuga boyı cek barbaytan.
 Tonop kelgendi çek kiydirbeyten,
 Tonokko boyı tort barbaytan.
 At karıgan sogumdıkta,
 Kan-Altayga uulangan dep, 585
 Er karıgan ölümtükte
 Kandiy cerge atangan dep,
 Braatkan colı kayda,
 Amadaan Altayı kayda?
 Tebeezine cuu kelbeen, 590
 Tergeezine çak kelbeen.
 Ak malı amır turan,
 Albatı-conı amır catkan.
 Çak bolorın sestı be bu,

Güzelce gitti.
 Hiçbir şeyi devirmeden,
 Atılan ok gibi uçup gitti.
 Büyük büyük dağları
 Kuyruk değmeden geçirdi.
 Büyük büyük dağlardan
 Toynak değmeden aşırđ.
 Yetmiş yüksek dağ aşıp,
 Atın gidişi iyice hızlandı.
 Yetmiş büyük nehir geçip,
 Atın gidişi iyice hızlandı.
 Ay altında yaylanan
 Altın taşlı ala dağa
 Aylık mesafedeki kutsal Altay'a
 Atılan ok gibi geldi.
 Yetmiş iki boğumlu
 Dürbünü çıkarıp,
 Onun otuz iki gözünü
 Yedi boğumuna çevirip,
 Kan-Kapçıkay yerin üstüne
 Bir aylık uzaklıktan baktı.
 Dinç, kızıl sevgili atının
 Omurundan ter damladı.
 Kan-Kapçıkay dünyaya
 Bu dağdan baktı.
 Oradan bakınca
 Yer üstünün yetmiş kağanının
 Yeri, yurdu göründü.
 Altay sırtının altmış kağanının
 Evi, yurdu göründü.
 Yedi yolun kavşağında
 Yer kulaklı kadın Cebelek
 Yatıp yeri dinliyordu.
 Kan-Ceeren'e binen
 Kağan Kan-Kapçıkay
 Ölenin nefesini bilir,
 Yaşayanın yaşını bilir
 Sönen ateşi yakar,
 Öleni diriltir,
 Savaşmaya geleni döndürmez,
 Kendisi de savaşmaya gitmezdi.
 Yağmaya geleni yaklaştırmaz,
 Kendisi de hiç yağmaya gitmezdi.
 Atı ihtiyarlayıp kesimlik olduğunda,
 Kan-Altay'a yöneldi diye,
 Er ihtiyarlayıp ölümü geldiğinde,
 Nereye gidiyor diye,
 Yolu ne tarafa,
 Hangi Altay'ı hedeflemiş?
 Otağına düşman gelmedi,
 Ülkesinde felâket olmadı,
 Ak hayvanı iyi,
 Halkı rahat yaşıyordu.
 Felâket olacağını mu sezdi bu,

* Çegen: Sütten yapılan içecek.

Körüp turar bu bolgozın
Köörkiy caraş Altın-Şuru
Körgön közi kök çolmondıy
Körüp turgan bu boluptır. 760
Kiygen kebi kileñ alu –
Kiltiregen, mızıldagan.
Ay keberin ayga berbes,
Altın keptü caltıraşkan.
Kün keberin künge berbes 765
Kümüş keptü mızılbaşkan.
Soloñıdıy ol kaçarlu,
Toolu aylu bu çıraylu.
Çıkkın aydañ çıpçuuldu
Cıltıragan baatır boldı. 770
Tiygen küneñ kep-keendü,
Mızıldagan kezer boldı.
Ceten ayrı keceezi –
Cer Altayga süüredilgen.
Toguzon ayrı çañkızı – 775
Çoñçoyına sogul turdı.
Altın altı cılamajı
Arka belin caykap turat.
Törtön eki topçızı
Töbö bajın silkip turat. 780
Kan-Kapçıkay akazın
Kayran sıynı toktottı.
- Adam-enem amır, - dedi.
Arbın malım, onço, - dedi.
Enem-adam ezen, - dedi. 785
Elbek malım onço, - dedi.
Ayılga-curtka kirip barbay,
Aş caksızın içip barbay.
At karıgan sogımtıkta,
Altay sırtın ne ödötön? 790
Er karıgan ölümükte
Een cerge ne cortoton?
Uurap, toktop em kalgazın
Kaytkan edi, örökön, - diyt.
Kan-Kapçıkay ayda saldı: 795
- Akır, akır, balam, - dedi.
At tınıjı serigelek.
Altay ödüp alayın, - diyt.
Amır cürze, ezen cürze,
Baza takıp keleyin, - diyt. 800
Cer-teñeri beltirinde,
Temir kara taygalu,
Kara bulut calañdu,
Kök çajıl talaylu,
Köböñ calañ Altaylu 805
Teñeri-Kaan cerine
Cedediy dep bodogom,
Aydayın degen sözüm bar,
Alayın degen cöjöm bar,
Ugayın degen sözüm bar, 810

Bakmış ki
Güzel Altın-Şuru'nun
Gözü gök sabah yıldızı gibi
Bakıp durmuş.
Elbisesi kürk gibi
Hışırdayıp, ışıldamış.
Ay gibi ama aydan güzel,
Altın gibi parıldamış.
Güneş gibi ama güneşten güzel
Gümüş gibi ışıldamış.
Gökkuşağı yanaklı
Dolunay yüzlü.
Doğan aydan daha güzel
Parlak bahadırılmış.
Değen güneşten görklü,
Işıldayan bahadırılmış.
Yetmiş örgüsü
Yerlerde sürünmüş.
Doksan saç örgüsü
Beneklerine dokunmuş.
Altmış altı deniz kabuğu
Sırtında sallanmış.
Kırk iki düğmesi
Başında sallanmış.
Ağabeyi Kan-Kapçıkay
Sevgili kardeşini durdurdu.
- Babam, anam rahat, dedi.
Çok hayvanım tam, dedi.
Anam, babam esen, dedi.
Sayısız hayvanım tam, dedi.
Eve, yurda girsene
Yemeğin iyisini yesene.
Atın yaşlanıp kesimlik çağında,
Altay'da ne dolaşıyorsun?
Kendin yaşlanıp ölüm vaktinde
Sahipsiz yerde niçin dolaşıyorsun?
Şimdi durup, konaklasan
Ne olur, ihtiyar, dedi.
Kan-Kapçıkay şöyle dedi:
- Dur, dur balam, dedi.
At nefesi açıldı.
Altay'ı dolaşayım, dedi.
Rahat gitsem, esen gitsem,
Tekrar gelirim, dedi.
Yer ve göğün birleştiği yerde,
Demir kara dağlı,
Kara bulut ovalı,
Gök, yeşil nehirlı,
Pamuk ovalı Altaylı
Teñeri-Kaan'ın yurduna
Gitmeyi tasarlıyorum,
Söyleyecek sözüm var,
Alacak servetim var,
İşitecek sözüm var,

Bereyin degen barkım bar. Temir calañ Altaylı, Temir terek ağaştı, Buurıl-Kaan nacıma Colugayın dep kelgem.	815	<i>Verecek hediyem var. Demir vadi Altaylı Demir kavak ağaçlı Dostum Buurıl-Kaan'la Görüşmeye geldim. Eskiden delikanlılığımızda İki temren alıp vermiştik. Önceden gençken Oynayıp, eğlenirdik. Söyleyecek sözüm var, Alacak servetim var, Verecek hediyem var, Verecek aklım var, Bu yüzden acele ediyorum. Gideyim diye acele etti. Kan-Ceeren'i durdurmadı, Kan-Kapçıkay atından inmedi. Altın yataklı Altın-Şuru Öfkelenmezdi öfkeleni.</i>
Ertegide çaş tuştı Ekü kastak alışkan. Ozogıda ciit tuştı Oynop cırgap cüreten. Aydıp küygen sözüm bar, Alayın degen cöjöm bar, Berip küygen belegim bar, Bereyin degen sanaam bar. Meñdep, çindep turum men, Baradım dep tüymedi.	820	<i>Gıgabeyini durdurup şöyle dedi: - Bizim evimiz ev değil mi? Niçin girmiyorsun? Bizim sözümüz söz değil mi? Niçin dinlemek istemiyorsun? Altmış yılın başında gelmişsin Eve niçin girmiyorsun? Yetmiş yılın başında gelmişsin Niçin misafirimiz olmuyorsun?.. Ölenin nefesini bilip, Öleceğimizi mi sezdin? Yaşayanın yaşını bilip, Zengin olacağımızı mı sezdin? Kan-Kapçıkay kahkalarla güldü. Kahkahalarla gülünce, Kara taşlar yarıldı, Kahkaha atınca, Koyu taşlar parçalandı. Başındaki kırk düğme Dökülüp, saçılacak.</i>
Kan-Ceereni toktoboyt, Kan-Kapçıkay şokşoboyt. Altın-çuulu Altın-Şuru Açınbas boyı açındı. Agazına aydınıp toktottı: - Bistiñ ayılıbıs, ayıl emes pe? Kirip barbas kaytkanar. Bistiñ sözis sös emes pe? – Ugup barbas kaytkanar.	825	<i>Altın-Şuru Öfkelenmezdi öfkeleni. Ağabeyini durdurup şöyle dedi: - Bizim evimiz ev değil mi? Niçin girmiyorsun? Bizim sözümüz söz değil mi? Niçin dinlemek istemiyorsun? Altmış yılın başında gelmişsin Eve niçin girmiyorsun? Yetmiş yılın başında gelmişsin Niçin misafirimiz olmuyorsun?.. Ölenin nefesini bilip, Öleceğimizi mi sezdin? Yaşayanın yaşını bilip, Zengin olacağımızı mı sezdin? Kan-Kapçıkay kahkalarla güldü. Kahkahalarla gülünce, Kara taşlar yarıldı, Kahkaha atınca, Koyu taşlar parçalandı. Başındaki kırk düğme Dökülüp, saçılacak.</i>
Altan cıldıñ bajında Ayılga kirbes ne bolgonoor? Ceten cıldıñ bajında Ayıldap barbas ne bolgonoor?.. Ölötöniñ tının bilip, Ölöristi bildeer be? Özötöniñ cajm bilip, Bayuurıstı bildeer be? Kan-Kapçıkay katkırdı. Karsıldada katkırdı, Kara taştar carıldı, Kürsildede katkırdı, Küreñ taştar oodıldı. Töböñdögi törtön topçı Tögülgelek, çaçılgalak, Arkañdağı altan çañkı Üzülgelek, tögülgelek.	830	<i>Kırk yaşına varıp da, Öleceğimi mi sezdin diye, Ne kıziyorsun, balam? dedi. Ne söylüyorsun, kardeşim? dedi. Heybetli yaratılışlı Kan-Kapçıkay Ay gibi gemi çekti. Altın dizginini denk tuttu. Atın dizginini salladı. Ay kanatlı kızıl atın Durduğı izi artıp kaldı, Gittiği izi görünmez oldu. Geliş izi kaldı, Gidiş izi yok oldu.</i>
Törtön çaşka cetkelekte, Ölörimdi bildiñ be dep, Ne öçöydiñ, balam? – dedi. Neni aydadıñ, açım? – dedi. Kalaptu bütken Kan-Kapçıkay Ay sulugin caykay tarttı. Altın tiskin teñdey tuttu. At tiskinin bojodo saldı. Ay kanattu ceeren attıñ	835	
Turgan izi artıp kaldı, Bargan izi cogıl kaldı. Kelgen izi bar boldı, Bargan ceri cok boldı.	840	
	845	
	850	
	855	
	860	

Onı tonoor çokçıl cok, Tartınganı Erlikteñ, Tayanganı baatırdañ. 965 Tudatanı Tenek-Bökö Cudatanı Celbegen öböğön. Mımıñ uçun bu Altayga Kaan men dep kaan da bolzo, Kalaptu men dep, baatır da bolzo, 970 Kandıy da tıñ kiji Bütkül boyı bararga, Carabaytan cañdu emtir. Mımı körgön Kan-Kapçıkay Kara köstön çaş aylandı, 975 Kak mañdaydañ ter çarçadı. Kaykabas boyı kaykay bardı, Karıkbas boyı çoçıy bardı. - Bütkül boyı kanayıp barar? Bu ulustı körö tura, 980 Kırbey bogo kanayıp canar? Cer tübineñ kelele, Emeş sananıp oturala, Ceeren attañ cerge tüşti, Turnabaydı karmandandı, 985 Tuyuk sanaa sananbadı. Cuulajarga kelgen emes – Tuştajarga kelgende. Sogujarga kelgen emes – Colugarga kelgende. 990 Emdi mınañ ne korkor Ebin mınıñ tabar, - dedi. Oñ karmanın kodordı, Oduş kümüş möñün akça Oñ kolına tudandı. 1000 Ol akçadañ alıp Altan arçın ak torkodoñ Ak kayıñga kıyra buuladı. Ceten arşın kök torkodoñ Temir terekke calama buuladı. 1005 Oduş kümüş möñün akçadañ Ak kayıñnıñ tözine saldı. Erten çıgar kün birkanga Börkin çupçup bu mürğüdi. Eñir çıgar ay birkanga 1010 Otura tujip bu mürğüdi. Kök boşkodı kodorordo, Aracan, korocon mınañ çıktı. Ecee-bıştak mında cürdi. Sarcu-kurut kojo boldı. 1015 Talayına çaçılga çaştı, Köböñ tokum caya saldı. Altın-eerdi castay saldı. Altın üygen çupça tartıp, Ceeren attañ suray berdi: 1020 - Koltıgımñın kanadı sen,	<i>Onu yağmalayacak düşman yok, Erlik'in himâyesinde, Bahadırlar korumasındaymış. Tutanı Tenek-Bökö Yutanı ihtiyar Celbegen'miş. Bunun için bu Altay'a Ben kağanım diyen de, Ben heybetli bahadırım diyen de, Kendini güçlü gören hiç kimsenin Sağ salim gitmesi Mümkün değilmiş. Bunu gören Kan-Kapçıkay'ın Kara gözünden yaş döküldü, Çıplak alnundan ter damladı. Şaşırılmazdı şaşırıldı, Karamsar olmazdı umutsuz oldu. - Nasıl sağ giderim? Bu insanları görüp de, Oraya nasıl girmez? Yerin dibinden gelip, Oturup biraz düşünüp, Kızıl atından indi, Cebinden dürbününü çıkardı, Kara düşünce düşünmedi. Savaşmaya gelmiş değil, Görüşmeye geldim. Vuruşmaya gelmiş değil, Görüşmeye geldim. Şimdi bundan niye korkayım Çaresi bulunur, dedi. Sağ cebini karıştırdı, Otuz gümüş akçeyi Sağ elinde tuttu. O akçeden alıp Altmış arşın ak ipekten Ak kayına bez bağladı. Yetmiş arşın gök ipekten Demir kavağa bez bağladı. Otuz gümüş akçeden Ak kayının dibine bıraktı. Sabah doğan güneş Burkan'a Börkünü çıkarıp dua etti. Akşam çıkan ay Burkan'a Oturup dua etti. Gök çıkını açınca, İçinden aracan, korocon çıktı. Onda peynir de vardı. Tereyağı, kurut da vardı. Nehre saçı saçtı, Pamuk eyer keçesini yaydı. Altın eyere yaslandı. Altın dizgini çekip, Kızıl atına sordu: - Sen koltuğumun kanadısın,</i>
--	---

Arga tappay oturala, Abakaynañ suray saldı: - Üreen iyte ülüü bar – Ne bolorın bileten. Üy kijide sanaa bar Neni-neni sezeten.	1130	<i>Çare bulamayıp, Eşine sordu: - Üriyen itin payı var Ne olduğunu bilir. Kadında akıl var Her şeyi sezer.</i>
Ay karañuy tün tüşken Altı künneñ ödö berdi. Neni bildiñ, neni sestüñ? Ne dep, sananıp oturuñ dep, - Abakaynañ suradı.	1135	<i>Gece karanlık düştü Altı gün geçti. Neyi bildin, neyi sezdin? Neye yordun olanları diye, Eşine sordu.</i>
	1140	